
RETROSPECTIVĂ PRIVIND CASA TRADIȚIONALĂ DIN ÎMPREJURIMILE ORAȘULUI BACĂU

Olguța PĂȚU*

Cuvinte cheie: *Bacău, casa tradițională, etnografie*

Keywords: *Bacău, traditional house, ethnographic*

Abstract

The problematic and thematic diversity of the habitat highlights natural factors, especially biological ones, related to the configuration of the site. Understand as a biotope and considering not only human settlements but also the variety of psycho-social phenomena, the scope of the notion is broadened in such a way that the habitat is, in fact, the entire planet, once we have in mind the place where they lived, but also the crowd of places, the circumstances, the circumstances in which we conduct our daily activities. Within them, man intervenes in the environment, with beneficial consequences most often, when and sometimes even at risk, and creating a perfect dynamic of man's relationship with the biosphere. Man's intervention makes the habitat distinct from the biotope of animals and plants.

La o săptămână după Conferința Mondială de la VAMCOUVER (Canada) privind așezările umane (HABITATUL) se desfășura la Bacău, amplă manifestare științifică (HABITAT '76 – 18-19 Iunie 1976-) organizată de instituții de prestigiu de la nivelul central și local: Centrul de informare al ONU pentru România, Comisia Națională a României pentru UNESCO, Comitetul de cultură și Educație Socialistă al județului Bacău și Muzeul județean Bacău de Științele Naturii, cu participarea și a altor foruri administrative și culturale din județ. Fapt important, manifestarea a fost întregită și de lansarea volumului HABITAT '76, apărut sub redacția cunoscuților biologi Al. Ionescu, M. Barabaș, volum cuprinzând o diversitate problematică și de termeni ce țin să acopere înțelesul noțiunii de habitat și mulțimea punctelor de vedere ivite din perspective diferite, demonstrând astfel complexitatea unei realități ce vizează locul vieții, locuința, calitatea vieții, calitatea mediului (natural, spiritual), participarea la viața publică, la administrarea localității etc. Bineînțeles că biologii s-au axat în special pe sublinierea factorilor naturali, cu precădere biologici, în configurarea habitatului, înțeles ca biotop, alții, luând în considerație nu numai așezările oamenilor ci și varietatea fenomenelor psiho-sociale, au lărgit sfera noțiunii până la susținerea ideii că habitatul ar fi, de fapt, întreaga planetă, odată ce avem în vedere locul unde trăiau, dar și mulțimea locurilor, situațiilor, împrejurărilor în care ne desfășurăm activitățile zilnice. În cadrul acestora omul intervine asupra mediului înconjurător, cu urmări benefice cel mai adesea, când și când cu riscuri și chiar înstruit uneori, creând o perfectă dinamică a relației omului cu biosfera. Intervenția omului face ca habitatul să ne deosebească net

* Profesor, Școala Populară de Arte și Meserii - Bacău

de biotopul animalelor și plantelor. De altfel, la om întâlnim o adaptare inteligentă, activă la condițiile de trai pe care i le oferă natura înconjurătoare. Reiese de aici că habitatul cunoaște la rândul său o dinamică datorită intervenției omului, așa cum calitatea vieții diferă de la individ la individ, de la un grup la altul, de la o etapă la alta în funcție de o mulțime de elemente (naturale sau rezultate din activitatea oamenilor). Și chiar dacă geografic formele de relief rămân aceleași de-a lungul unei mari perioade, peisajul, întinderea pădurilor, a suprafețelor cultivate diferă sensibil de la o epocă la alta pentru că omul a acționat asupra lor în proporția necesităților sale, producând astfel schimbări în echilibrul ecologic și în relațiile grupului cu biosfera. Asemenea schimbări devin uneori dramatice, periclitând însuși habitatul uman și obligând ca foruri naționale și internaționale să ia măsuri energice pentru dezvoltare economică națională. La manifestarea menționată, aspectele culturale, ca dimensiune a habitatului, au avut parte de intervenții dar într-o proporție redusă. Un loc central au referințele la habitatul urban, în strânsă legătură cu dezvoltarea arhitectonică și estetică clădirilor moderne. Despre mediul rural din perspectiva definirii habitatului s-a vorbit și s-a scris (în volumul menționat) marginal și pe alocuri, superficial. Au fost prezentate ca mari cucerii civilizatoare pâinea, săpunul, cartea, lumina electrică și alte câteva înlesniri intrate în lumea satului, în stare să schimbe imaginea așezării și fizionomia locuitorului rural. Dar în configurația habitatului intră de drept și componenta tradițională, aflată și ea într-o perpetuă întâlnire cu noutatea. Zestrea etnografică adăugată și perpetuată din timpuri străvechi configurează specificul unei zone, alcătuiește o matrice stilistică.

Unii cercetători recunosc câteva zone astfel constituite în județul Bacău. Etnologul Daniel Pelin a publicat studii despre *Zona etnografică Trotuș*, *Zona etnografică Bacău*, *Zona etnografică a Colinelor Tutovei*. Istoricul literar și publicistul Gheorghe Pătrar, directorul Școlii Populare de Arte din Bacău (1982-1990) consideră că județul Bacău are două zone etnografice: Bacău și Trotuș la care s-ar putea adăuga Mănăstirea Cașin. După unii creatori, ținutul Bacăului ar fi o zonă de tranziție între Vrancea și Neamț, preluând așadar, anumite elemente etnografice din aceste locuri cu puternice resurse etnografice. Casa țărănească tradițională din împrejurimile orașului Bacău, din satele orânduite de-o parte și de alta a Siretului, pare să confirme cel puțin parțial anumite influențe exercitate din ambele părți. Dar resursele materiale diferite au obligat pe meșterii încă din vechime să construiască, impunând un anume specific într-un loc sau altul: acoperiș de draniță în zona de munte, pereți de bârne fasonate rudimentar, alternând cu paiantă din zona lipsită de păduri, prispe podite cu scânduri acolo unde peretele de chirpici se întind la nesfârșit, mare economisire a lemnului atunci când acesta e adus de la depărtare cu un preț sporit. Cerdacul și (mai nou) frontonul le găsim în partea muntelui, cum treci de Piatra-Neamț, Bistrița preponderent în zona Vaduri, Pângărați, Straja și Tarcău. Frontonul cu înflorituri de lemn traforat, cu margini arcuite, incluzând în spațiul plat din scânduri geluite exprimă ceva din enticia munteanului, închis în sine și mândru totodată de locul traiului său, adică de habitatul carpatin, cum am defini astăzi respectivul loc de trai. În acel spațiu din fronton munteanul poate așeza din litere traforate inițialele numelui său și anul inaugurării casei, asemenea pisanile așezate pe monumentele de cult deasupra ușii de la intrare. Dincoace, la șes și în zona deluroasă, de o parte și de alta a Siretului, locuința se lipește cel mai adesea de cerdac și fronton, dar în linii esențiale nu diferă de cea din zona muntoasă, după cum vom vedea

în curând. De cum deschizi poarta și apuci a pași printre straturi cu flori fațada casei te întâmpină asemenea unui chip de om imaginat și stilizat după regulile frumosului: la mijloc ușa, de-o parte și de alta ferestrele a două odăi dindărătul cărora răzbat ca o iluzie tulpinile și candelor florilor de casă, menținute de ghivece. Puse pe pervazuri acestea întâmpină cu o adiere de voie bună pe orcine dorește să intre. Ușa de la intrare e practică din scânduri geluite, netedă pe toată suprafața acoperită cu vopsea și închipuind niște chenare geometrice în formă de dreptunghi, încadrate pe înălțimea și pe lățimea spațiului. Dar poți întâlni și două uși sub formă de obloane care se închide la mijloc străjuite de-o parte și de alta de ferestre înguste care asigură luminarea precară a interiorului.

Așezate simetric, cele două ferestre mari lasă să ghicești că e vorba de două odăi încăpătoare cu suprafețe egale. Acestea au practicate ferestre și pe pereți laterali, lăsând vizibilitate către vecini, eventual către drumul public și către locuri mai depărtate oferind privirii fugare priveliștele cunoscute ale anotimpurilor. Cât de minunate sunt odăile?

Razele soarelui pătrund mai mult sau mai puțin nu numai în funcție de schimbarea anotimpurilor, dar și de înălțimea streșinii și unghiul sub care coboară. Un acoperiș în patru ape (table) poate fi mai înalt, lasând astfel ca apa ploilor să se scurgă cu rapiditate, în strașină să coboare mai puțin în dreptul ferestrelor. Un acoperiș mai scund și o prispă mai înaltă prelungesc strașina, încât aceasta obturează din lumina zilei, iar odăile vor avea astfel o atmosferă de penumbră. De regulă, casa cu acoperiș în patru ape e prevăzută cu o prispă, cu sau fără cerdac pardosită cu scânduri înfipte și geluite. Pardoseala nu e obligatorie, dar ea asigură și mersul pe lângă pereți și dormitul în timpul verilor călduroase.

Apoi spre toamnă pe prisma podită se mai pun știuleți de porumb la uscat, fasolea de curând culeasă și vânturată, fructele tăiate în felii care vor fi păstrate până tarziu în iarnă. Lângă prispă și rezemate de ea, în dreptul ușii din față, două trepte fasonate din piatră și din lemn de esență tare așteaptă să pașești mai departe pe prispă și deschizând ușa, să intre în tindă, un fel de cameră mică, loc de trecere spre încăperile din stânga și dreapta spre care dau ușile prevăzute cu geamuri. Tinda, de regulă, nu are alte funcțiuni: este un spațiu răcoros, mobilat sumar sau lipsit complet de mobilier. Întâmplător întâlnești aici obiecte de gospodărie, obiecte de ceramică lăsate provizoriu: o căldare, un ceaun, niște țeale făcute sul. În fundalul acestei sălițe cu aspect improvizat observi o ușiță care te conduce în dolie coborând două trepte și intrând într-un spațiu îngust și prelung din spatele casei. Dar înainte de a intra aici mai observi o scară cu vreo cinci-șase fuștee rezemată de un oblon ce dă în podul casei. Pe acolo te sui în timpul iernii, în pod, și tai din slănină și mușchiul puse la afumat și ținute laolaltă cu cârnații și costițele moi până la începutul primăverii. Când vor fi coborâte și tăiate potrivit, prăjite scurt și turnate în borcane mari, păstrate la răcoare până în timpul verii. Pe timpul prăsitului ori de sărbători se scoate din borcan cu murături și economic asemenea delicatelor din care se prepară tochituri, scroburi strașnice apoi mulțumirea demonstrativă a mesenilor. La acestea se vor adăuga brânză de puțină, strachină cu lapte acru din ciolane dar și din costițele afumate păstrate anume cu fierțură de zile mari poate ieși, acrită cu zamă păstrată în boltă umplută la stână încă din primele zile ale toamnei ori din ultimele zile ale verii, când laptele e mai gros, urda și jintuitul mai sățioase.

Din tindă pătrunzi în dreapta, într-o cameră văruită în alb, sau alb bătând în albastru dacă gospodina a adăugat sineală în var. Tavanul e tapetat de grinzi sau în lipsa lemnului mai greu de procurat în zonă văruit ca și pereții. De grinzi pe lângă pereți atarnă ulcele. Dacă lipsesc grinzele, gospodarul a bătut cuie în pereți de care atarnă un blidar. Rar întâlnești dușumele. De regulă, spațiul se lipește cu lut pe case se așează câte un lăicer. În mijloc se află o masă la care se dau scaune când vine timpul prânzului ori a cinei. În colțul dinspre răsărit se află o icoană a Maicii Domnului cu Pruncul Isus. Alături despărțite în unghi două perdele. Dedesupt o candelă. Pe aproape un smoc de busuioc înprospătează aerul. Privind acest ansamblu cu aspect de sanctuar, ai impresia că perdelele străjuiesc și protejează sfințenia purpurind în sufletele celor ai casei. Lângă peretele opus geamului de la fațadă vezi un pat destul de lung și de lat cu picioare odineaoară înfipte de-a dreptul în lut. Acum patul poate fi desfăcut și mutat în răstimpuri, când camera se igienizează. Pe perete lângă pat, fixat în cuie se află un lăicer cu motive florale, țesut în casă. Pe pat, direct pe scânduri se așterne o saltea, acoperită la rânduri cu un lăicer. În cele mai multe locuri, lăicerul ori o covetură cumpărată de la oraș acoperă scândurile. La unul din capetele patului, de obicei acolo unde întâlnește un perete, afli bine orânduită zestrea: lăicer frumos împăturite, covoare de casă, mai multe perne, nelipsitul oghial. Suprapuse astfel, aproape că ating tavanul. Grija gospodinei se vede în așezarea acestor țesături în partea opusă locului în care se află icoana.

Bineînțeles că nu direct pe pat se clădește stiva, ci pe o ladă de zestre în care se păstrează rufărie, mici obiecte care amintesc de unele momente ale vieții, alte mărunțișuri. În unele gospodării ancorată de tavan aflăm și o prăjină plasată între stiva cu zestre și celălalt perete, pe care se află icoana o culme cum e denumită în grai local, menită să susțină de obicei, îmbrăcămintea de sărbătoare: catrință, zăvelcă, costumele naționale, pieptănele, bondițele. Sub fereastra din față era văzută de cum intri pe poartă, se întinde o laiță, de asemenea acoperite cu un lăicer sau cu un simplu țol. La ferestre atarnă perdelele lungi, cusute cu motive geometrice închipuind flori sau alte imagini, legate la o parte cu o bentiță ca să nu împiedice pătrunderea luminii. În cealaltă odaie s-a zidit soba prevăzută cu vatră încăpătoare.

Soba are și horn. Chiar lângă vatră aflăm cleștele de potrivit tăciunii și jarul, iar pe aproape pe o poliță găsești fără efort iasca, asemenea și amnarul. Tot lângă vatră se depozitează într-un loc anume lemnele de foc, iar alături nelipsitul scaun cu trei picioare, făcut de gospodari.

Pe lângă pereți, bine potrivite sunt două paturi destul de încăpătoare. Aici pe timp de iarnă se strâng toți ai casei sau, la nevoie, în spațiul strâmt al doliei, mai mai bune de încălzit. Și aici deasupra unui pat, aflăm o culme pe care se depozitează haine mai vechi, șubrezite, bune de îmbrăcat pentru muncile mai grele. Pe jos de asemenea suprafața e netezită cu lut. În pod pe scândurile rânduie pe bârne se răstoarnă știuleți, nuci, fasole. Hogeagul zidit din cărmidă urcă din lemn în pod, apoi, bine asigurat, se strecoară apoi prin acoperiș.

În pod coșul are practică o deschidere care la nevoie permite ieșirea fumului pentru afumarea cârnii. Dolia de care aminteam e un fel de magazie, un spațiu important obținut prin coborârea prezisă a acoperișului din spatele casei până la un nivel mai jos decât tavanul odăilor din față. Dolia se prelungește pe toată lungimea casei și pereții acesteia sunt mai subțiri și chiar mai puțini rezistenți, alcătuiți mai ales din surcele lipite

de lut. Spațiul de depozitare este destinat produselor agricole dar și uneltelor: urzoiul, melița, capra de tăiat lemne, stative de țesut. Acestea pot fi adăpostite într-o încăpere practică printr-un perete zidit chiar într-un capăt al doliei. La nevoie pe timpul iernii, pot fi adăpostite în dolie păsările pentru a fi ferite de ger. Cum se vede dolia e un spațiu multifuncțional.

În apropierea casei se află bucătăria de vară, un spațiu redus în care se poate și dormi. Aici e zidit cuptorul cel mare cu partea largă. Pe vatră, în vecinătatea jarului se pregătește mâncarea în vase de lut. E o plăcere să ascuți forfoteala sfătoasă a sarmalelor și clocotul borșului, când acestea au fost puse în oale mari, pânticoase în ajunul hramului Tradițional. Atât pentru mălai cât și pentru alivenci ori plăcinte gospodina știe ce fel de lemne sunt necesare. De pildă pentru placintă ar trebui crengi de paltin ciungit care asigură un foc potolit...

O dar câte plăceri nu oferea gospodăria tradițională cu toate necazurile vieții pe lângă puținele bucurii și satisfacții de mâncat!

BIBLIOGRAFIE

- Ichim Dorinel, *Zona Etnografică Bacău-București*, Editura Sport-Turism, 1987
- Mitocariu Victor, *Ion Borcea prin veacul frământat*, Bacău, Editura Corgal - Press. Capitolul: Unersul rural.
- Pantelimon, N. *SATUL LETEA-VECHE, Jud. Bacău. Însemnări Monografice de la întemeierea acestei localități și până în anul 1920*. Manuscris. Câmpia Turzii 1984 (Păstrat în Arhivele Statului, Bacău)